

CƏMİLƏ MƏMMƏDOVA

AMEA A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun

kiçik elmi işçisi

E-mail: jamila_mj69@mail.ru

**HEYDƏR ƏLİYEVİN AZƏRBAYCANIN XARICI ÖLKƏLƏRLƏ
MƏDƏNİ ƏLAQƏLƏRİNDƏ ROLU
(1969-1982- ci illər)**

Acar sözlər: beynəlxalq münasibətlər, mədəni əlaqələr, xarici ölkələr

Ключевые слова: международные отношения, культурные связи, зарубежные страны

Keywords: international relations, cultural relation, foreign countries

70-ci illər haqlı olaraq dövlətlərarası və beynəlxalq münasibətlərdə yeni mərhələ hesab edilir. Bu mərhələdə beynəlxalq aləmdə iki xətt arasında barışmaz mübarizə gedir. «Soyuq müharibə»dən imtina edilməsinə və gərginliyin zəiflədilməsinə doğru güclü meyl onun əleyhdarlarının kəskin müqavimətinə rast gəldi. 70-ci illərin birinci yarısında başlanan beynəlxalq gərginliyin zəiflədilməsi prosesi ikitərəfli və çoxtərəfli əsasla malik olmasına və öhdəliklərin götürülməsinə baxmayaraq onilliyin sonralarından vəziyyətin kəskinləşməsi ilə əvəz olundu.

XX əsrin 70-ci illərinin əvvəllərində beynəlxalq gərginlik azaldı, hərbi təhlükə zəiflədi. Beynəlxalq münasibətlərin sülhün, təhlükəsizliyin və əməkdaşlığın təminatı prinsiplərinə əsaslanan Avropa sistemində yenidənqurma başladı.

SSRİ-nin Əfqanıstana müdaxiləsi nəinki dövlətlərarası siyasi və iqtisadi münasibətlərə, həmçinin beynəlxalq mədəni əlaqələrə də mənfi təsir göstərdi. Mədəni əlaqələrdə «dəmir pərdə» tətbiq olunmağa başlandı. İki xəttin mübarizəsinə baxmayaraq bu mərhələdə beynəlxalq mədəni əlaqələrdə yeni formalar tətbiq edildi. Mədəni əməkdaşlıq ikitərəfli, məhəlli və çoxtərəfli əsasda genişləndi. Cəsarətlə demək olar ki, bu mərhələdə mədəni əməkdaşlıq, beynəlxalq münasibətlərin mühüm amilinə çevrildi.

Mədəni əlaqələrin vacibliyini və onların genişləndirilməsinin zəruriliyini başa düşən SSRİ bu dövrdə dünyanın bir çox ölkələri ilə dostluq, mədəni əməkdaşlıq, qarşılıqlı yardım haqqında sazişlər imzaladı.

Qeyd etmək lazımdır ki, 70-ci illərin əvvəllərindən başlayaraq mədəni əməkdaşlıq məsələləri çoxtərəfli əsasda dövlətlərarası münasibətlərdə müzakirə edilirdi. 1975-ci ilin avqustun 1-də imzalanmış təhlükəsizlik və əməkdaşlıq məsələlərinə dair Ümumavropa müşavirəsinin Helsinki yekun sənədində dövlətlər arasında mədəni əməkdaşlıq məsələlərinə xüsusi diqqət verilirdi (1).

80-ci illərdən başlayaraq mədəni əlaqələr dövlətlərarası münasibətlərdə daha geniş yer tutdu. Sovet İttifaqının mədəni əlaqələr saxladığı ölkələrin coğrafiyası genişləndi.

Bu illərdə Azərbaycan mədəniyyəti SSRİ-inin beynəlxalq əlaqələrinin güclənməsinə və genişlənməsinə öz sanballı töhfəsini vermişdir. Azərbaycanın ictimai həyatın bütün sahələrində olduğu kimi, mədəniyyət sahəsində şöhrəti ildən ilə yüksəlirdi. 70-80-ci illərdə Heydər Əliyev Azərbaycanın mədəniyyətin, incəsənətin beynəlxalq əlaqələrinin qurulması və inkişafı yolunda söylər edirdi. Hakimiyyətə gələn kimi Azərbaycan xalqının mədəniyyətini, incəsənətini,

Tarix və onun problemləri, №2 2013

idmanını beynəlxalq aləmdə tanıtmmaq sahəsində geniş fəaliyyətə başlayan Heydər Əliyev mühüm qərarların qəbul edilməsinə nail oldu.

Heydər Əliyev Partiya forumlarındakı çıxışlarında tez-tez SSRİ-nin xarici siyasət məsələlərinə, həmçinin onun tərkib hissəsi olan elmi və mədəni əlaqələrinə də toxunurdu: L.İ.Brejnevın MK KPSİ-nin 2 iyul 1970-ci il tarixli plenumundakı “Beynəlxalq vəziyyət haqqında” adlı məruzəsi, MK KPSİ-nin 4 mart 1973-cü il tarixli plenumundakı “MK KPSİ-nin beynəlxalq fəaliyyəti haqqında” adlı məruzəsi, A.A.Qromıkounun MK KPSİ-nin 16 aprel 1975-ci il tarixli plenumundakı “Beynəlxalq vəziyyət və Sovet İttifaqının xarici siyasəti” adlı məruzələri üzrə partiya forumlarındakı çıxışlarında Heydər Əliyev tez-tez SSRİ-nin xarici siyasət məsələlərinə, həmçinin onun tərkib hissəsi olan elmi və mədəni əlaqələrinə də toxunurdu (2).

Beynəlxalq mədəni əlaqələri həyata keçirməkdən ötrü respublikamızda dövlət idarələri, cəmiyyətlər, təşkilatlar yaradılmışdır. Bu əlaqələrdə Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyi, Xarici ölkələrlə dostluq və mədəni əlaqələr Cəmiyyəti, «Vətən» Cəmiyyəti, nəşriyyatlar, Yazıçılar İttifaqı, Jurnalistlər İttifaqı, Bəstəkarlar İttifaqı, Rəssamlar İttifaqı, Mədəniyyət Nazirliyi və başgaları mühüm rol oynayıblar.

Mədəni əlaqələr bu illərdə müxtəlif formalarla həyata keçirilib. Mədəniyyət günləri, musiqi kollektivlərinin mübadiləsi, kitab sərgi-yarmarkaları, şairlərin, yazıçıların, jurnalistlərin əlaqələri, kitab çapı, teatr, kino, televiziya, radio sahəsində əməkdaşlıq, qardaşlaşmış şəhərlər arasında saxlanan müxtəlif formalı mədəni əlaqələr, idman və turizm buna misal ola bilər.

Tədqiq edilən dövrdə Azərbaycan dilində çoxlu xarici ədəbiyyat tərcümə edilir. Azərbaycan kitabları da həmçinin dünyanın bir çox xalqlarının dillərinə tərcümə olunur.

Azərbaycan milli musiqisi, dramaturgiyası, opera və teatr sənəti, kinosu və tətbiqi incəsənəti hazırda dünya şöhrəti qazanmışdır. Dünyanın ən nəhəng muzeyləri olan Britaniya muzeyində, Fransanın Milli Kitabxanasında, ABŞ Metropoliten-muzeyində və başgaları Azərbaycan incəsənəti nümunələri saxlanılır.

Xalqımızın mədəniyyət xadimləri hər yerdə sülh və xalqlar dostluğunun tərənnümçüsü kimi çıxış ediblər. Mədəni əlaqələr Azərbaycan xalqının zəngin və qədim tarixini, mədəni inkişafının nümayiş etdirir. Məhz bu yol ilə xalqımızın ümumbəşəri və milli mədəniyyəti həm də ümumdünya mədəniyyətinin inkişafına təsir göstərir (3).

Bu illərdə SSRİ-nin beynəlxalq münasibətlərində respublika mədəniyyətinin rolu çox gücləndi, daha da əhatəli oldu. O illərdə Azərbaycanın 120 ölkəsinin 860 təşkilatı ilə mədəni əlaqələrinin olması deyilənləri sübutdur.(4) Belə əlaqələr xalqlar arasında qarşılıqlı anlaşmanın artmasına, dostluğa və etimada kömək edirdi.

Azərbaycanın mədəni əlaqələrinin vacib sahələrindən biri də ədəbi əməkdaşlıq olmuşdur. Göstərilən illərdə respublikanın müxtəlif formalarda həyata keçirilən mədəni əlaqələrində qarşılıqlı kitab çapı özünəməxsus yer tuturdu.

Bir sıra çatışmazlıqlara baxmayaraq Azərbaycanın kitab nəşri sahəsindəki əlaqələri yüksələn xətt üzrə inkişaf edirdi. Xarici ölkələr, xüsusilə Avropa, həmçinin Şərq ölkələri (ilk növbədə həmsərhəd olanlar) və nəhayət, daha böyük kapitalist dövlətləri üçün Azərbaycan kitablarının nəşri işi daha sürətlə gedirdi.

70-ci illərdən başlayaraq Azərbaycan şair və yazıçıların və xarici ölkə müəlliflərinin əsərləri qarşılıqlı şəkildə tərcümə və nəşr olundu.

70-ci illərdə Polşada, Bolqarıstanda, Slovakiyada, Türkiyədə və bəzi ərəb ölkələrində Azərbaycanın Nizami, Füzuli, Xəqani, Vəqif, M.Ə.Sabir, M.F.Axundov, C.Məmmədquluzadə kimi klassiklərinin, həmçinin C.Cabbarlı, S.Vurğun, M.İbrahimov, S.Rüstəm, R.Rza, M.Rahim,

M.Cəlal, S.Rəhimov, İ.Əfəndiyev kimi müasir yazarların, orta nəslə aid Anar, M.İbrahimbəyov, Ç.Hüseynov, Ə.Əylisli, Elçin, H.Abbasızadə kimi qələm ustalarının əsərləri nəşr edilmişdir (5).

Praqa Universitetinin professoru Yan Rinka Nizaminin əsərlərini, populyar çex yazıçısı və dramaturqu, ÇSSR-in Dövlət Mükafatı Laureatı İrji Marek isə Xalq şairi Səməd Vurğunun əsərlərini çex dilinə tərcümə və nəşr etdirmişdir. (6) Nizaminin məşhur “Xosrov və Şirin” poeması 1970-ci ildə Parisdə nəşr edilmişdir. Əsəri fransız dilinə Anri Masse tərcümə etmişdir. YUNESKO-nun təşəbbüsü ilə Füzulinin ölməz “Leyli və Məcnun” poeması ingilis dilində nəşr edilmişdir. Görkəmli fransız yazıçısı L.Araqon “SSRİ xalqları ədəbiyyatı” əsərində istedadlı şair və novator kimi M.P.Vaqifin yaradıcılığını yüksək qiymətləndirmişdir (7).

Bolqarıstanın “Xalq mədəniyyəti” nəşriyyatında C.Məmmədquluzadə, S.Rəhimov, M.İbrahimbəyov, V.Vəliyev, Maqsud və Rüstəm İbrahimbəyovlar, Anar, Ə.Əylisli, İ.Məlikzadə, S.Məmmədzadə və s. kimi Azərbaycan yazıçılarının povestlərindən ibarət toplu işıq üzə görmüşdür. Budapeştdə Ə.Əylislinin əsərlər toplusu “Bağdada səyahət” adı altında nəşr edilmişdir (8).

Eyni zamanda Azərbaycanda xarici müəlliflərin əsərləri tərcümə və nəşr etdirilirdi.

Xarici ölkələrə səfər edən Azərbaycan yazıçıları və şairləri müxtəlif ölkə xalqlarının həyatı və uğurları ilə tanış olur və öz əsərlərində bu mövzulara yer ayırırdılar. Eyni zamanda müştərək nəşrlər kimi əməkdaşlıq (Türkiyə, Əfqanıstan, Hindistan) forması da inkişaf etməyə başlamışdı. Bəzi hallarda müştərək məqalələr də çap etdirilirdi. Kitab nəşri sahəsində əməkdaşlıq haqqında beynəlxalq-hüquqi razılıq protokolu ilə rəsmiləşdirilmiş münasibətlər genişlənir, maraqlı tərəflər arasında görüşlər təşkil olunurdu (9).

Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə İmadəddin Nəsiminin 600, Azərbaycan Dram Teatrının 100, Azərbaycan Rus Dram Teatrının 50 illik yubileyi, Üzeyir Hacıbəyovun, Müslüm Maqomayevin, Səməd Vurğunun, Cəfər Cəbbarlıının və bir çox başqa mədəniyyət və incəsənət xadimlərinin yubileyləri təşkil olundu. (10)

Azərbaycanın Xarici Ölkələrlə Dostluq və Mədəni Əlaqələr Cəmiyyəti beynəlxalq mədəni mübadilədə müsbət rol oynamışdır. XX əsrin 60-70-ci illərində bu cəmiyyət dünyanın 118 ölkəsinin 720-dən çox təşkilatı ilə əlaqələr yaratmışdı. Bu cəmiyyətin üzvləri xarici ölkələrin mədəniyyət xadimləri və SSRİ-nin diplomatik münasibətlər qurduğu ölkələrin dostluq və mədəni əlaqələr cəmiyyətlərinin nümayəndələri ilə daimi yazışmalar aparırdılar. 1969-cu ildən başlayaraq respublikadakı cəmiyyət 7 dildə “Azərbaycan bu gün” jurnalının nəşrinə başladı. Jurnalın səhifələrində Azərbaycanın iqtisadi, elmi, mədəni və sosial həyatını əks etdirən materiallar yer alırdı. Jurnal dünyanın 120 ölkəsindəki 860 ünvana göndərilirdi (11).

1970-1982-ci illərdə Heydər Əliyevin Cənubi Azərbaycandan olan ziyalılara xüsusi qayğı göstərir, Cənub mövzusunun unudurulmamasına çalışır, ağır sovet rejimi şəraitində nəinki bu işin öhdəsindən böyük ustalıqla gəlir, eyni zamanda Bütöv, Vahid Azərbaycan ideyasının yayılmasını təşviq edir, alim, yazıçı və şairləri Cənub mövzusunun yazmağa çağırır, Cənubi Azərbaycandan olan şair və yazıçıların məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması üçün sərəncamlar verir, mənzillə təmin edir, dövlətin ən yüksək orden və medalları ilə təltif edilməsi barədə məsələ qaldırır, İrana və Cənubi Azərbaycan şəhərlərindəki kitabxanalara kitab göndərilməsinə genişləndirir, Azərbaycanın hər iki tayından olan yaradıcı adamların əlaqə qurmasına, mətbuatda təbliğ edilməsinə imkan verirdi (12).

Heydər Əliyev Azərbaycanın Xarici ölkələrlə Dostluq və Mədəni Əlaqələr Cəmiyyətinin fəaliyyətinə şəxsən nəzarət edirdi. Azərbaycan KP MK-nın cəmiyyətlə daimi yazışmaları da bu deyilənləri əyani şəkildə sübut edir. Cəmiyyətin əməkdaşları xaricdə informasiya-təbli-

Tarix və onun problemləri, №2 2013

ğat işinin aparılmasına dair kompleks perspektivlər planını təsdiq üçün partiyanın Mərkəzi Komitəsinə təqdim edirdilər. Azərbaycan KP MK-nın və şəxsən birinci katib H.Ə.Əliyevin dəstəyi ilə Xarici ölkələrlə Dostluq və Mədəni Əlaqələr Cəmiyyətinin fəaliyyəti yeni formalar qazandı. Xarici nümayəndə heyətlərinin qəbulu, Azərbaycan zəhmətkeşlərinin dünya xalqlarının həyatı və mədəniyyəti ilə tanışlıq tədbirləri, xarici tələbələrə, turistlərə iş, təbliğat materiallarının göndərilməsi ilə yanaşı, cəmiyyət xarici ölkələrdə kompleks tədbirlər - Mədəniyyət günləri, həftələri, dekadaları (ongünlük) təşkil edirdi (13).

Azərbaycan SSR-in timsalında 1972-ci ilin sentyabr-oktyabr aylarında Neapolda, 1972-ci ilin dekabrında Seneqalda, 1973-cü ilin yanvarında AFR-də (14), 1974-cü ilin noyabrında Danimarkada (15), 1975-ci ilin oktyabr-noyabr aylarında Portuqaliyada (16) və s. keçirilmiş sovet mədəniyyəti günləri məhz bu qəbildəndir. Bu görüşlərin müqabilində Azərbaycanda 1971-ci ildə Sovet-İraq dostluğu günləri (17), 1975-ci ildə Türkiyə mədəniyyəti günləri, 1976-cı ildə Portuqaliya günləri və s. keçirilmişdir (18).

Kitab mübadiləsi, kitab sərgiləri və yarmarkaları beynəlxalq mədəni əməkdaşlığın formalarıdır. Bu işlə Xarici ölkələrlə Dostluq və Mədəni Əlaqələr Cəmiyyəti, “Azərkitab” birliyinin kitab ixracı şöbəsi, Kitab palatası, Respublika Dövlət Mətbuat Komitəsi, “Vətən” Cəmiyyəti və respublikanın kitabxanaları, və əsasən Azərbaycan SSR EA əsaslı kitabxanasının “Xarici ədəbiyyatın komplektləşdirilməsi və beynəlxalq kitab mübadiləsi” şöbəsi məşğul olurdu (19).

1969-cu ildə Respublika Dövlət Mətbuat Komitəsi 30-dan artıq xarici ölkə ilə mütəmadi əlaqə saxlayırdı. ABŞ, İngiltərə, Fransa, Yaponiya, AFR, həmçinin Cənubi Amerikanın, Afrikanın, Asiyanın və Avropanın bir sıra ölkələri Azərbaycan kitablarının daimi sifarişçiləri idilər.

1973-cü ildə yalnız Xarici ölkələrlə Dostluq və Mədəni Əlaqələr Cəmiyyəti tərəfindən 19.5 min kitab, buklet, prospekt, albom, təqvim, plakat, açıqca toplusu dünyanın 65 ölkəsinə göndərilmiş, həmçinin respublikada qonaq olmuş nümayəndə heyətlərinə, turistlərə təqdim edilmişdir (20).

Kitabxanalararası mübadilə genişlənir, elmi mərkəzlər və dünya kitabxanaları ilə əlaqələr inkişaf etdirilirdi. 1969-cu ildə Varşava şəhərində yerləşən Sovet Mədəniyyəti Evinə Azərbaycana həsr edilmiş illüstrativ-sərgi nümayiş etdirilmişdir. 1975-ci ildə Moskvada Azərbaycan Respublikasının da iştirak etdiyi Beynəlxalq kitab sərgisi keçirilmişdir. 1976-cı ildə Monqolustan mədəniyyəti günlərində Bakıda MXR-nın kitab sərgisi təşkil edilmişdir. 1977-ci ildə Avstriyada Azərbaycan kitablarından ibarət sərgi açılmışdır. 1978-ci ildə sovet-yapon dostluğu ayı çərçivəsində Azərbaycan SSR-dən səyyar sərgi təşkil edilmişdir. 1981-ci ildə Leypsik Beynəlxalq Yarmarkasının Ümumittifaq “Beynəlxalq kitab” birliyinin bölməsində Azərbaycanda nəşr edilmiş ən yaxşı 25 kitab nümayiş etdirilmişdir. 1981-ci ilin sentyabrında Azərbaycan SSR dünyanın 60-dan çox ölkəsinin iştirak etdiyi Moskva Beynəlxalq kitab sərgi-yarmarkasında təmsil olunmuşdur. Azərbaycanın iştirakı xarici ölkələrlə mədəni əlaqələrin genişlənməsinə və dərinləşməsinə, həmçinin kitab mübadiləsi və ədəbiyyat nəşri sahəsində əlaqələrin möhkəmlənməsinə zəmin yaratdı. Həmin ilin iyulunda Bakıda Polşa və ADR-in kitab dekadası keçirildi (21).

70-ci illərdə Azərbaycan yazıçıları Yuqoslaviya, Macarıstan, Bolqarıstan, İsveçrə, İran, Türkiyə, Yaponiya, Kuba, Fransa, ABŞ, Yaxın və Orta Şərq ölkələrində səfərlərdə olmuşlar.

Jurnalistlərin əməkdaşlığı 70-ci illərdə də davam etmişdir. Xarici qəzet və jurnalların əməkdaşları Azərbaycanda qonaq olur, respublikanın həyatı haqqında oçerk və məqalələr nəşr etdirirdilər. Bu səfərlər dünyada Azərbaycan SSR haqqında informasiyanın yayılmasına şərait yaradırdı.

Çoxəsrlik tarixə malik olan Azərbaycan musiqisi 70-ci illərdə özünün çiçəklənmə dövrünü yaşamışdır. Bu dövrdə digər dövlətlərlə siyasi münasibətlərin normallaşdırılması, beynəlxalq gərginliyin azalması musiqi sənəti sahəsində əlaqələrin inkişafına öz müsbət təsirini göstərmişdir.

1969-cu ilin sonunda Azərbaycanın balet ustaları Fransada keçirilən Beynəlxalq Rəqs festivalında Qara Qarayevin “Yeddi gözəl” və “Leyli və Məcnun” baletləri ilə yanaşı, görkəmli bəstəkarın yetirmələri R.Hacıyevin “Ləzgi rəqsi”, T.Bakıxanovun “Xəzər balladası” və F.Qarayevin “Qobustan kölgələri” əsərləri ilə çıxış etmişlər. Kollektiv böyük uğurla çıxış etmiş və Paris Rəqs Akademiyasının diplomu ilə təltif edilmişdir (22).

1970-ci ildə 40 nəfər azərbaycanlı artist Türkiyədə, Cənubi-Şərqi Asiyada, Portuqaliyada, Rumıniyada, Yaxın və Orta Şərq ölkələrində, Polşada, Macarıstanda, ADR-də, Çexoslovakiyada, Bolqarıstanda, İraqda, İranda olmuşlar (23). Artistlərimizin xarici səfərlərinin miqyası ildən-ilə genişlənmişdir.

70-ci illərdə C.Cahangirov, V.Adıgözəlov, T.Bakıxanov, R.Rzayev, O.Zülfüqarov, Niyazi, F.Əmirov, Q.Qarayev və b. Azərbaycan bəstəkarları xarici ölkələrdə yaradıcılıq səfərlərində olmuş, festivallarda iştirak etmişlər. 1974-cü ilin 13 dekabrında “Çitra” baletinin müəllifi, SSRİ-nin xalq artisti, SSRİ-nin və Azərbaycan SSR-in Dövlət Mükafatları laureatı Niyaziyə Cavaharlal Neru adına mükafat verilmişdir (24).

M.Maqomayevin, R.Behbudovun, Z.Xanlarovanın, E.Rəhimovanın, İ.Rzayevin, P.Bülbüloğlunun, “Qaya” vokal-instrumental ansamblının və s. xarici ölkələrdəki konsertləri böyük uğurla keçirdi.

70-ci illərdə Azərbaycanın incəsənət xadimləri VII Beynəlxalq Musiqi Konqresinin (Moskva, 1971), Asiya və Afrika ölkələrinin III Beynəlxalq Musiqi tribunasının (Alma-ata, 1973), Beynəlxalq Musiqişünaslıq simpoziumunun (Səmərqənd, 1978) və s. iştirakçısı olmuşlar (25). Xaricə göndərilən Azərbaycan musiqilərindən ibarət qrammofon vallarının, lent yazılarının sayı ildən-ilə çoxalırdı. Musiqi kollektivləri ilə görüşlər, Azərbaycan musiqisinin təbliği xarici ölkələrdə respublikamızın müstəqil, böyük mədəniyyət mərkəzi kimi qəbul edilməsinə səbəb olurdu.

Azərbaycanın beynəlxalq əlaqələrində teatrın, kinonun, televiziya və radionun özünəməxsus yeri olmuşdur.

70-80-ci illərin ortaları teatr sahəsində əlaqələrin dinamikliyi və genişlənməsi ilə yadda qalır. Heydər Əliyev teatr sənətinin inkişafını diqqətlə izləyir, yubiley tədbirlərində iştirak edir, yaradıcı ziyalıları mükafatlandırırdı.

Azərbaycan kinematoqrafçıları xarici ölkələrdə olan həmkarları ilə əməkdaşlıq edir, öz filmlərini təbliğ edirdilər. Dünya kinematoqrafının nümayəndələri, beynəlxalq kino festivallarının iştirakçıları Azərbaycana səfər edirdilər. 1972-ci ilin 19 noyabrında Azərbaycan Kinematoqrafçılar İttifaqının SİKP MK-nın “Sovet kinematoqrafiyasının gələcək inkişafına dair tədbirlər haqqında” qərarından irəli gələn vəzifələrə dair plenumu keçirildi (26).

Azərbaycan kinematoqrafçıları xarici ölkələrdə olan həmkarları ilə əməkdaşlıq edir, öz filmlərini təbliğ edirdilər. Dünya kinematoqrafının nümayəndələri, beynəlxalq kino festivallarının iştirakçıları Azərbaycana səfər edirdilər.

Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi Heydər Əliyev Azərbaycan rəssamlarının sərgilərində iştirak edərək, forumlarda çıxış edərək təsviri incəsənətin inkişafına xüsusi diqqət ayırırdı. 1976-cı ilin aprelində SSRİ Rəssamlar İttifaqı Şurası katibliyinin gənc rəssamlar və sənətsünaslarla ideya-yaradıcılıq işinin gücləndirilməsi məsələlərinin müzakirə olunduğu geniş

Tarix və onun problemləri, №2 2013

iclası keçirildi. İclas iştirakçılarından ibarət qrupu SİKP MK-nın Siyasi Bürosu üzvlüyünə namizəd, Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi H.Ə.Əliyev qəbul etmişdir (27). SİKP MK-nın Siyasi Şurasının üzvü Heydər Əliyev respublika rəssamlarının IX qurultayındakı çıxışında qeyd etmişdir ki, təsviri incəsənət xadimlərinin ən ümdə vəzifələrindən biri də öz əsərlərində mürəkkəb və əsrarəngiz təbiəti təcəssüm etdirmək, insanın onu əhatə edən real aləmlə münasibətlərinin xarakterini üzə çıxarmaqdır (28).

Tədqiq olunan dövrdə Azərbaycan rəssamları xarici həmkarları ilə yaradıcılıq və şəxsi əlaqələr saxlayır, respublika və xarici ölkə rəssamlarının əsərlərindən ibarət sərgilər keçirilirdi. 70-ci illərdə rəssamların, memarların və heykəltəraşların beynəlxalq əlaqələrinin inkişafında yeni mərhələ başlandı. Gərginliyin zəiflədiyi bir şəraitdə bu əlaqələr həm keyfiyyət, həm də miqyas baxımından yeniləndi. 1975-1977-ci illərdə Polşada, Bolqarıstanda, Avstriyada, Portuqaliyada, ABŞ-da, Yaponiyada Azərbaycan rəssamlarının əsərlərindən ibarət sərgilər nümayiş etdirilmişdir. Sərgilərdə rəssamlıq, qrafika əsərləri, xalq-tətbiqi sənəti nümunələri – Azərbaycanın mahir ustalarının əl işləri olan xalçalar, qobelenlər (divar xalçaları), mis qablar, milli geyim atributları təqdim edilmişdir (29). Respublikanın aparıcı rəssamlarının ən yaxşı əsərləri Fransada, ABŞ-da, İsveçdə keçirilən rus-sovet rəsm əsərlərinin satış-sərgisinə çıxarılmışdır (30). Azərbaycanın görkəmli rəssamları Mikayıl Abdullayevun, Səttar Bəhlulzadənin, Tahir Salahovun, Toğrul Nərimanbəyovun və s. əsərləri xaricdə nümayiş etdirilmişdir.

Xarici ölkələrdə respublikanın inkişafını əks etdirən çoxsaylı fotosərgilər təşkil olunurdu.

Azərbaycanın musiqi, təsviri sənət, teatr, kino, televiziya və radio sahələrində xarici ölkələrlə əməkdaşlığı bu sahələrin xalqların ünsiyyətində, humanizm ideyalarının genişlənməsindəki əhəmiyyətli roluna dəlalət edir.

Respublikaya rəhbərlik edən Heydər Əliyevin və respublikanın yaradıcı ziyalılarının vətənpərvərliyi, yorulmaz əməyi sayəsində XX əsrin 70-ci illərində Azərbaycan geniş beynəlxalq arenaya daxil oldu. Azərbaycan SSR Mədəniyyət Nazirliyinin və digər ideoloji qurumların xətti ilə həyata keçirilən mədəni əlaqələrdə müsbət irəliləyişlər hiss edilirdi. Yalnız 1976-cı ildə respublika 80-90 min xarici qonaq qəbul etmişdir. Hər il ölkədən 17-18 minə yaxın mütəxəssis, turist, elm, mədəniyyət, ədəbiyyat xadimi xarici səfərlərdə olurdu. 27 ölkədə inkişaf etməkdə olan ölkələrin əhalisinə elm, texnika, mədəniyyət və kənd təsərrüfatı sahələri üzrə ixtisasları tədris edən 500-dən artıq mütəxəssis çalışırdı (31).

Heydər Əliyev Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə tanınılmasının yollarından biri kimi xarici ölkələrlə qarşılıqlı turist əlaqələrinin genişləndirilməsini görürdü. Bu sahədə qazanılan uğurlar Azərbaycanı dünyada tanıdır, respublikaya valyuta gətirir, yeni iş yerləri açılır, turist kompleksləri tikilir, Xəzər sahili turist mərkəzinə çevrilirdi. Ona görə də hakimiyyətdə olduğu illər ərzində H.Əliyev turist əlaqələrinin genişləndirilməsinə çalışırdı.

Heydər Əliyev respublikanın beynəlxalq mədəni əlaqələrinin genişləndirilməsini yüksək dəyərləndirirdi. O deyirdi: «Respublikanın xarici ölkələrlə mədəni əlaqələri getdikcə daha böyük vüsət alır. İndi Azərbaycanın mədəni əlaqələrinin coğrafiyası bütün beş qitənin 90-dan çox ölkəsinin ictimaiyyətini təmsil edən təşkilatları əhatə edir. Azərbaycan incəsənətinin xadimləri inkişaf etməkdə olan ölkələrə milli mədəniyyətin təşəkkülündə və inkişafında xeyli yardım göstərilir. Azərbaycanın bir sıra görkəmli incəsənət ustaları beynəlxalq və milli mükafatlara layiq görülmüşlər. Sovet Azərbaycanının bədii kollektivlərinin və incəsənət ustalarının xaricdə çıxışları daim müvəffəqiyyətlə keçir... Son illər ərzində Danimarka, Fransa, İtaliya, Portuqaliya, Belçika, Əlcəzair, Avstriya, AFR, Qvineya-Bisau kimi ölkələrdə keçirilmiş

Azərbaycan SSR günləri zamanı respublikanın mədəniyyət və incəsənətinin yüksək nüfuzu əyani şəkildə təzahür etmişdir» (32).

ƏDƏBİYYAT

- 1.Международные отношения и внешняя политика. М., 2003, с.316; М.Qasimov. Azərbaycan respublikası dünya meridianlarında, s.8-9.
- 2.Ирада Гусейнова. Гейдар Алиев – от политического руководителя к общенациональному лидеру. Б., 2005, с.18.
- 3.М.Qasimov. Azərbaycan respublikası dünya meridianlarında. «Gənclik». B., 1992, s.3-4 (87).
- 4.С.А.Саядов. Азербайджан: международные связи и взаимопонимание. «Азернешр». Б., 1991, с.126 (222).
- 5.Назим Ахундов. Азербайджанская советская литература за границей. Б., 1987, с.136.
- 6.Баку, 1973, 26 ноября.
- 7.Б.Курбанов. Искусство Азербайджана за рубежом. Б., 1984, с.39, 51.
- 8.Коммунист, 1981, 12 мая.
- 9.Муса Гасымлы. Азербайджан в международных культурных связях (1946-1990гг.). Тбилиси, 2005, с.78-79.
- 10.Ирада Гусейнова. Гейдар Алиев – от политического руководителя к общенациональному лидеру. Б., 2005, с.61.
- 11.С.А.Саядов. Азербайджан: международные связи и взаимопонимание, с.121
- 12.М. Qasimli. Göstərilən əsər, с. 492.
- 13.ARDA, f.2693, siy.1, sax.vah. 132, v.49.
- 14.Yenə orada, sax.vah.147, v.174.
- 15.Yenə orada, sax.vah.175, v.46.
- 16.Yenə orada, sax.vah.175,v.47.
- 17.Yenə orada, sax.vah.169, v.131.
- 18.Yenə orada, sax.vah.175, v.47.
- 19.Муса ГАСЫМЛЫ. Указ.соч., с.79.
- 20.ARDA, f.2693, siy. 1, sax.vah. 152, v.7.
- 21.Муса ГАСЫМЛЫ. Указ.соч., с.106-107.
22. Азербайджанская Государственная Консерватория имени Узеира Гаджибекова. Б., 1972, с.117.
- 23.ARDA, f.28,siy.12,sax.vah.62, v.18.
- 24.Азербайджанская ССР от XXIV к XXV съезду КПСС. Б., 1976, с.145.
- 25.Культура Советского Азербайджана. Б., 1980, с.59.
- 26.Yenə orada, s.73.
- 27.Азербайджанская ССР от XXIV к XXV съезду КПСС. Б., 1981, с.25.
- 28.Г.А.Алиев. Утверждая идеи коммунизма. «Гобустан», 1982, №4, с.4.
- 29.ARDA, f.2693, siy.1, sax.vah.185, v.85.
- 30.Yenə orada, sax. vah. 200, v.102.
- 31.Yenə orada, f.2693, siy.1, sax.vah.166, v.163-164.
- 32.Heydər Əliyev. Sovet Azərbaycanı, s.97.

ДЖАМИЛЯ МАМЕДОВА*младший научный сотрудник**Института истории им. А.А.Бакиханова НАНА***РОЛЬ ГЕЙДАРА АЛИЕВА В КУЛЬТУРНЫХ СВЯЗЯХ АЗЕРБАЙДЖАНА
С ЗАРУБЕЖНЫМИ СТРАНАМИ (1969-1982-е гг.)**

В статье затрагивается тема культурных связей Азербайджанской ССР с зарубежными странами (1969-1982). Выделяются и описываются основные формы сотрудничества в области культуры. Затрагиваются вопросы международных отношений в 70-х годах XX века. Значительное внимание уделяется деятельности первого секретаря ЦК КП Азербайджана Г.А.Алиева. Подчеркивается его огромная роль в развитии культуры республики и широком представлении ее на международной арене.

JAMILA MAMMADOVA*junior researcher of the Institute of History**named after A.Bakikhanov ANAS***HEYDAR ALIYEV AND HIS ACHIEVEMENT IN THE DEVELOPED
OF AZERBAIJAN'S CULTURAL RELATIONS WITH FOREIGN COUNTRIES
(1969-1982)**

The main theme of the article is the cultural relations of the Azerbaijan SSR with foreign countries (1969-1982). It describes the main forms of cooperation in the cultural sphere and explains questions of international relations in the 70 years of the twentieth century. Considerable attention is paid to the activities of the first secretary of the Communist Party of Azerbaijan Heydar Aliyev. The article declares his great role in the cultural development of the Republic and the broad representation on the international scene.

*Rəyçilər: t.e.d.Ə.Ə.Qasımov, t.e.d.R.C.Süleymanov**AMEA A.A.Bakıxanov adına Tarix Institutunun "Əliyevşünaslıq" şöbəsinin 20 fevral 2013-cü il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №23).*